

MUTAȚII STRATEGICE LA NIVEL SOCIO-CULTURAL. SOCIETATEA CONTEMPORANĂ ÎNTRE „UNITATE ÎN DIVERSITATE” ȘI DISOLUȚIE ÎN DIVERSITATE

Ramona-Gabriela, Eana¹

Abstract: Schimbarea există în diferite forme la toate nivele de dezvoltare ale societății umane. Ne confruntăm cu aceasta în aspectele economice, sociale, culturale și aceasta afectează existența umană cotidiană. Un fenomen complex, care are loc într-o perioadă mai lungă sau mai scurtă de timp și pentru care participarea umană este esențială. Aceasta este un mediu de legătură între cauză și efect, între nou și vechi, între natură și cultură. În zilele noastre schimburile de informație culturală în context internațional permit grupurilor de indivizi să interacționeze, generând schimbări complexe. Este esențială, deci, luarea în considerație a proceselor care pot limita diversitatea evoluției. În mod similar dezvoltării fenomenului cultural prin creșterea dimensiunii sale sociale, a densității și diversității, societatea va fi întotdeauna interesată de modalitățile în care fiecare nou element schimbă universul individual uman.

Cuvinte cheie: schimbare, adaptare, cultură, societate, conflict.

Cod JEL: F60, O21, Z13, Z19

1. Introducere

Dintotdeauna, schimbarea a avut importante efecte la toate nivelurile. Fie că am avut de-a face cu aspecte economice, sociale, culturale sau de altă natură, toate acestea au afectat existența umană. Confruntat cu provocări dintre cele mai diverse, omul s-a simțit aproape obligat să accepte elementele de noutate aduse de ceilalți membri ai comunității sau, din contră, să se implice pentru a le crea și a le promova pe ale sale în cadrul grupului din care a făcut parte.

Privită astfel, schimbarea devine, în același timp, un proces de renunțare la o serie de valori și de acumulare a altora, un fenomen complex, care se produce într-un timp mai lung sau mai scurt și care obligă ființa umană să situeze în centrul său, prin elementul de voință constituit într-un veritabil liant între *cauză și efect, vechi și nou, natură și cultură*. Pe de altă parte, putem considera că, din punct de vedere terminologic, *schimbarea și transformarea* pot fi considerate două concepte diferite, deoarece, chiar dacă poate fi acceptată și relația de cvasi-sinonimie (cel puțin contextuală) între ele, aceasta nu exclude existența unei sfere semantice distincte și, astfel, a elementului în măsură să le confere particularitate.

În lucrarea de față se are în vedere analiza procesului de schimbare socio-culturală în care se află individul ca proces evolutiv continuu și modul în care se produce schimbarea prin mecanismele evoluției socio-culturale. Cercetarea se bazează pe compararea efectelor pe care schimbarea le are, la nivel sincron și diacronic, asupra indivizilor din diverse spații culturale, complexitatea acestei schimbări presupunând o perspectivă transdisciplinară, în raport cu teoriile socio-culturale existente.

2. Teorii ale schimbării socio-culturale

Baza teoretică a lucrării au constituit-o, mai cu seamă, teoriile evoluționiste clasice asupra schimbării sociale promovate în cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea de către Auguste Comte, Herbert Spencer, William Graham Sumner sau Emile Durkheim, fiecare dintre acești autori atrăgând atenția asupra complexității fenomenului. Interesant este faptul că, deși fiecare dintre ei își aduce propria contribuție la definirea conceptului, în final,

---

¹ Lect. univ. dr., Universitatea „Constantin Brâncoveanu” din Pitești, Facultatea de Științe Juridice, Administrative și ale Comunicării

teoriile lor se dovedesc strâns legate, iar esența acestor teorii – ceea ce rezistă probei timpului – se regăsește în fiecare dintre ipotezele formulate, aspect recunoscut de teoreticienii care au urmat.

În primul rând, perspectiva clasică a presupus că diferențierea structurală se manifestă în dezvoltarea de roluri relativ specializate care organizează fluxul de resurse și în diviziunea socială a muncii în toate sferile instituționale: tehnologică, economică, politică, religioasă și altele.

În al doilea rând, abordarea clasică a acceptat o viziune relativ închisă asupra sistemului social. Ea sublinia faptul că diviziunea socială a muncii se manifestă, în aceeași măsură, atât prin grade diferite de diferențiere structurală, cât și prin dezvoltarea de roluri specializate și prin sferile instituționale care organizează fluxul de resurse. Perspectiva clasică subliniază existența acestor trăsături și argumentează caracterul dinamic al structurii instituționale.

În al treilea rând, această perspectivă susține posibilitatea menținerii unor criterii similare cu cele deja angajate în studiul diferențierii instituționale, acestea putând fi ușor de aplicat, fără modificări, în cazul unei analize din sfera culturală.

În al patrulea rând, perspectiva clasică evoluționistă presupune că există o tendință naturală spre dezvoltarea în paralel a diferențierii în toate sferile. Excepțiile de la această tendință, cum ar fi diferențierea parțială sau întârziată, au fost în general considerate ca neobișnuite sau problematice. Tot în viziunea clasică se relevă faptul că persoana (mai degrabă decât colectivitatea) este unitatea de analiză care evoluează, că evoluția are loc prin selecție naturală și că aceasta afectează socialul la fel ca și în cazul fenomenului biologic.

Această „epocă de aur” a evoluționismului s-a terminat aproape imediat după începutul secolului al XX-lea, în următoarele decenii aducându-li-se critici inițiatorilor, a căror viziune era acum considerată ca fiind demodată. Deși teoriile evoluționiste nu au dispărut complet în această perioadă, trebuie să remarcăm faptul că ele nu au mai prezentat același interes ca înainte. Mai mult decât atât, conceptele erau legate mai mult de curente antievoluționiste, iar simplul comentariu asupra viziunii pe care teoriile evoluționiste o propuseseră asupra schimbării ar fi putut „să aducă mai mult un prejudiciu la nivel intelectual decât prestigiu” (Anderson, 1996). O revenire la cercetarea evoluționismului s-a produs în perioada dinaintea celui de-Al Doilea Război Mondial, această problemă fiind mai mult decât interesantă în contextul globalizării.

Astăzi este nevoie mai degrabă de sublinierea unor noi direcții de analiză a schimbărilor sociale din punctul de vedere ale unor abordări mai generale asupra studiului de construcție a ordinii sociale, având în vedere în special importanța conferită sistemelor internaționale.

O astfel de abordare presupune însă o reevaluare a literaturii de specialitate pe această temă. În această reevaluare, se impune o critică a ipotezei conform căreia sistemul capitalist modern de la nivel mondial este cel mai important determinant al dinamicii tuturor sistemelor internaționale contemporane, mai ales în măsura în care dinamica sistemului capitalist o rezumă pe cea a tuturor sistemelor internaționale ale lumii moderne, fiind întruchiparea unui sistem internațional cu drepturi depline care influențează individul.

Schimbul de informații culturale în acest sistem internațional le permite grupurilor de oameni să interacționeze și să coopereze în mod eficient, generând schimbări, astfel că este esențial să se ia în calcul procesele care i-ar putea limita diversitatea. Astăzi individul se poate afla în poziția de a ieși dintr-o comunitate restrânsă fiind în postura de a se regăsi în diferite combinații de interacțiune și percepere a unui nou mediu socio-cultural, diferitele tipuri de impact afectându-i cu siguranță universul propriu.

3. Mecanisme ale schimbării culturale

După cum vom remarca, nici modelul adaptării culturale, nici cel legitimării clasei nu pot oferi o imagine suficient de relevantă asupra procesului efectiv în urma căruia schimbările sociale se concretizează în episoade specifice de schimbare culturală. Deși multe dintre teoriile generale sunt interesate, în primul rând, de tendințele evoluționiste generale pe scară largă, stabilesc o relație specifică între creșterea complexității sociale și a capacității economice și aspectul ideologic, dar nu oferă o explicație pentru procesele de intervenție prin care aceste schimbări influențează cultura.

În acest sens, aceste abordări ar putea servi mai degrabă ca modele comparatiste la nivel general, decât ca modele pentru procese reale de schimbare. Un rezultat previzibil ar fi emiterea unor ipoteze bazate pe comparații statice, la nivel transversal. Ca element de investigat, putem opta pentru diferite niveluri de complexitate sau de dezvoltare ale unei singure societăți sau pe comparații ale caracteristicilor unei singure perioade, având ca repere mai multe societăți separate de mare distanță în timp.

Dar, deși aceste două abordări rămân importante pentru un anumit tip de analiză, trebuie să subliniem faptul că este probabil să rămână nespecificat tocmai modul în care schimbările de complexitate sau de dezvoltare generează, de fapt, schimbarea culturală. Simptomatic pentru lipsa de specificitate a acestor mecanisme sociale este tendința acestora de a recurge la explicații bazate strict pe presupuneri despre psihologia individuală. Și, chiar dacă procesele psihologice sunt implicate, ele nu pot substitui considerații mai explicite asupra condițiilor în care se manifestă.

Teoria marxistă, în special, subliniază faptul că individualitatea și, prin urmare, psihologia individuală, depinde ea însăși de natura procesului productiv. Dacă este recunoscut faptul că schimbarea ideologiei se produce, în primul rând, din cauza schimbărilor petrecute în experiența individuală, trebuie ținut seama de faptul că această experiență este totuși un produs care ține de anumite condiții sociale. Mai exact, că experiența individuală are loc în condițiile în care relațiile de piață și „principiul mecanizării raționale” în relația lui cu fenomenul culpabilizării au pătruns în societate într-o asemenea măsură, încât s-a vorbit despre apariția unui „individ atomizat”.

De asemenea, aceasta tinde să fie limitată la acele aspecte ale ideologiei care se referă la un individ auto-perceput ca o marfă reglementată extern. Din această formulare a modelului legitimării de clasă, putem remarca faptul că experiența individuală poate oferi doar o explicație parțială pentru procesul de schimbare culturală. În măsura în care relația de piață rămâne incompletă (sub rezerva constrângerilor noncontractuale) și în măsura în care indivizii activează ca entități mai ales prin ceea ce îi fac asemănători celorlalți, ideologia va fi modelată de alți factori.

Determinarea subiectivă, bazată exclusiv pe o experiență a ideologiei, funcționează doar în condiții extrem de limitate. Prin urmare, în conformitate cu această versiune a teoriei legitimării de clasă, mecanismele sociale, altele decât experiența individuală directă, trebuie să fie luate în considerare dacă vrem să ținem cont de episoade istorice reale ale schimbării culturale.

O alternativă pentru a identifica stările psihologice ca mecanisme de intervenție în măsură să conecteze schimbările societale și pe cele culturale este încercarea de a afirma existența unei conexiuni în cel mai mecanic și simplu sens cu putință. Acest tip de conexiune se concentrează pe modele de evoluție socială cu impact pe scară largă. Aceste analize afirmă că un fel de schimbare duce la alta, fără a sublinia nici cel puțin modul în care aceste schimbări se petrec și nici care sunt efectele producerii lor.

Durkheim, de exemplu, este cel care susține legătura deterministă dintre schimbarea socială și dezvoltarea culturală. „Civilizația”, spune el, „este ea însăși consecința necesară a modificărilor care sunt produse în volumul și densitatea societăților” (Durkheim, 1997).

El sugerează că dezvoltarea științei și a artei se produc dintr-o necesitate impusă. Prin urmare, evoluția culturii moderne nu ar trebui să fie atribuită valorilor sau dorințelor oamenilor. Nici nu ar trebui să fie înțeleasă în termeni de atractivitate a unui scop pentru îndeplinirea căruia oamenii se străduiesc. Mai degrabă, putem afirma că fenomenul cultural evoluează prin creșterea dimensiunii, a densității și a diversității sociale.

Desigur că cele mai recente studii au ridicat obiecții contra acestei forme extreme de determinism sociologic, sugerând oportunitatea de a stabili o relație dialectică între schimbările sociale și cele culturale. Therborn de exemplu, a susținut o perspectivă diferită, care acordă o mai mare atenție procesului și concurenței (Therborn, 1980). Mai exact, autorul a arătat că ideologiile se dezvoltă în interacțiune cu ceea ce înseamnă condiții sociale specifice pentru o anumită perioadă de timp. Subliniind importanța competiției dintre diferitele ideologii, el demonstrează că rezultatele acestor interacțiuni depind de specificitatea fiecărei comunități în care se manifestă.

Astfel că, decât să prefigureze un rezultat strict din punct de vedere ideologic asociat fie cu creșterea complexității sociale, fie cu schimbarea relațiilor de clasă, autorul spune că ar trebui să luăm în considerare situații specifice, care permit dezvoltarea noilor ideologii, precum și modul în care aceste ideologii se influențează una pe cealaltă. Este o abordare care oferă o deschidere mai mare, deoarece duce, inevitabil, la o examinare mai atentă a proceselor reale și a condițiilor imediate care determină schimbările sociale pe scară largă, precum și a episodelor specifice de inovare culturală.

4. Variații în frecvența și gradul schimbărilor culturale

O lectură atentă a observațiilor privind schimbările culturale emise de teoreticieni ca Marx, Durkheim, Weber (Weber, 1978), sau mai recente, cum ar fi cele ale lui Parsons (Lidz, 2005) sau Mannheim (Kettler, Volker, 1995), dezvăluie un alt tip persistent de ambiguitate: cu toate că o parte din atenție este dedicată episodelor specifice de schimbare notabilă în sistemele culturale, cum ar fi Iluminismul sau creșterea socialismului, teoriile tind totuși să dea impresia că schimbările culturale trebuie să fie concepute drept, liniare, și, în cea mai mare parte, continuu.

În lucrările mai recente, s-a resimțit nevoia unor explicații teoretice pentru anumite modificări în frecvența și programarea schimbărilor culturale. Dacă schimbările culturale sunt pur și simplu elementare, atunci numai cele mai generale surse ale lor prezintă un interes. În orice caz, această problemă apare din cauza ambiguităților în ceea ce privește nivelul corespunzător de generalitate la care este examinată schimbarea culturală.

În cazul în care cultura este percepută mai degrabă ca suma celor mai generale modelele sau orientări care stau la baza unui comportament social decât ca expresie cu o încărcătură simbolică specifică, în acest caz atenția este atrasă, în mod inevitabil, de forme predominante, mai degrabă decât de aspecte particulare de schimbare culturală. Astfel, Weber (Weber, 1978) a identificat **raționalizarea** ca fiind tendința celei mai generale care stă la baza dezvoltării culturii moderne, având tendința de a o descoperi peste tot în Occident: în drept, muzică, relații economice, birocrăție științifică, muzee, religie, stat, sau organizare militară.

Ținând cont de acest lucru, devine inutil, într-un anumit sens, să cerceteze oricare din manifestările sale particulare. Un exemplu de **raționalizare** întărește pur și simplu un altul. La acest nivel ridicat de generalitate, fiecare manifestare de schimbare culturală încetează să mai fie importantă în sine. Mai degrabă, ea devine semnificativă doar ca o indicație a faptului că unele procese mai profunde nu sunt încă finalizate. Înțelegerea originilor unui episod devine mai puțin interesant decât interpretarea lui în raport cu unul mai cuprinzător.

Analizând contribuția lui Weber la sociologia muzicii, de exemplu, Habermas sugerează că este mai puțin important să știi de unde provin structurile raționale ale muzicii

sau cum s-au instituționalizat decât să recunoști faptul că această dezvoltare a fost un semn al diferențierii tot mai pregnante între sfere culturale autonome, ceea ce a provenit din diferențierea târâmurilor estetice și tehnice, precum și din diferențierea gradului de creștere a elementelor teoretice și practice (Habermas, 1984).

Acest tip de argument conduce, desigur, la dezvoltarea unui stil interpretativ al științelor sociale, care se ocupă cu descoperirea sensului evenimentelor, mai degrabă decât să caute să explice sursele lor. Totuși, pentru a putea înțelege o asemenea abordare presupune, în principal, să avem o concepție *a priori* a tendințelor dominante ale culturii moderne (un exemplu îl constituie *diferențierea*). Cu o astfel de concepție în minte, cercetătorul trebuie doar să găsească situații de schimbare culturală care par să se potrivească în tabloul general. Dar procesul prin care schimbarea culturală se produce și, mai apoi, devine instituționalizată, rămâne unidirecțional. Această tendință se află la jumătatea distanței între abordările pur teoretice și cele mai degrabă istorice sau empirice. Astfel, eforturile de a lega aceste perspective generale de cazuri istorice specifice, deși numeroase, au fost considerate mai puțin decât satisfăcătoare.

Două exemple ilustrează această afirmație. Deși, după cum am subliniat, Iluminismul este adesea considerat o instanță-cheie de schimbare culturală, venit ca răspuns la nevoile de schimbare pentru legitimarea clasei, unul dintre cele mai recente studii – și cea mai extinsă analiză a Iluminismului – respinge, în mod direct, ideea că schimbarea culturală din această perioadă ar fi avut, în vreun fel, legătură cu o ridicare a burgheziei sau cu nevoile sale de a obține legitimarea de clasă. O nouă viziune a viitorului a apărut cu siguranță, afirmă autorii, dar apostolii săi trebuie căutați, în orice caz, în rândul nobilimii – fie că este vorba despre cei cu origine nobilă, fie că facem referire la cei care s-au folosit de factorul economic pentru a intra în această clasă elitistă. Astfel, primii oameni care au încercat să transpună ideile luminate în practică au fost membri ai Guvernului, majoritatea acestora au fost nobilii.

Behrens continuă să afirme că bogăția comercială și industrială nu constituie mai mult decât o mică parte a economiei secolului al XVIII-lea, că nobilimea și burghezia erau, în mare măsură, foarte greu de departajat în ceea ce privește sursele bogăției lor, și că nobilimea nu a suferit nicio formă de declin, fie el relativ sau absolut (Behrens, 1985). Desigur că veridicitatea dovezilor autorului sau înțelegerea perspectivei teoretice în cauză poate, desigur, fi pusă la îndoială. Creșterea socialismului reprezintă, de asemenea, un exemplu. Dintre toate schimbările culturii moderne, această dezvoltare pare să fi creat, poate ironic, cele mai dificile probleme de explicat, în special pentru modelul legitimare a clasei. Aceste probleme pot fi parțial atribuite faptului că unele dintre formulările teoretice din această tradiție sunt, ele însele, asociate cu creșterea socialismului.

Dar alte aspecte apar, de asemenea, de domeniul evidenței. În cel mai simplu sens, modelul de legitimare a clasei leagă apariția socialismului de cea a proletariatului, ca o nouă clasă care avea nevoie de legitimare. Desigur că, au existat teoreticieni care, căutând versiuni mai complicate, nu au fost mulțumiți cu această explicație. Dorind să mențină importanța ideologiei socialiste ca precursor al luptei proletare, aceste argumente au adoptat o altă viziune. Lukács, de exemplu (Lukács, 1971), scrie că „nu s-a schimbat nimic în situația obiectivă” și că doar „perspectiva asupra acesteia s-a modificat”. Acest tip de argument, desigur, subminează forța de bază a modelului de legitimare a clasei.

Totuși, indiferent care dintre abordări ne pare suficient de elocventă, important rămâne să stabilim o relație argumentată între schimbările sociale, cele economice și cea culturală, deoarece numai astfel sistemul cultural în sine ne apare mai ancorat în existența comunității.

5. În loc de concluzii: Secolul XXI – între adaptare și înfruntare

Revenind la conceptul-cheie al analizei de față, trebuie să subliniem faptul că *schimbarea* a existat, sub diverse forme, în toate etapele de dezvoltare ale societății umane. După cum remarcam, *schimbarea* este un fenomen important pentru evoluția omului. Întâi de toate deoarece presupune *acceptarea* faptului că cel puțin un element dintre cele care îl înconjoară poate fi ori transformat, ori înlocuit cu un altul. Desigur că această acceptare este importantă în sine mai ales că individul își reconfirmă poziția în societate printr-o dublă acțiune: pe de-o parte, se redefinește de pe o poziție de superioritate în raport cu obiectele non-animate care îl înconjoară, iar pe de alta își reafirmă interesul pentru acestea, conferindu-le un loc bine stabilit în propria existență. Pe de altă parte, avem de-a face cu o renunțare la ceea ce, la un moment dat, este perceput ca fiind perimat, învechit și, cu timpul, chiar discutabil din punctul de vedere al utilității. Desigur că, în acest punct, trebuie să facem distincție între ceea ce poate fi schimbat – fie transformat, fie înlocuit – și ceea ce ține de status-quo-ul ființei umane și pare, cel puțin la un anumit moment, de neînlocuit, unit printr-o relație inalienabilă. O eventuală înstrăinare a acestui șablon atrage implicații serioase care perturbă întregul univers mental al ființei umane, fie ea privită ca individualitate inimitabilă sau ca ființă socială.

Oricum ar sta lucrurile, schimbarea este cea care îl împinge uneori pe individ să renunțe la valorile proprii pentru a imita sau a urma un model căruia îi recunoaște, indirect, superioritatea. Din acest punct de vedere putem spune că există, în aceeași măsură, avantaje și dezavantaje. Pe de-o parte, individul are ocazia să-și autoeduce un simț al măsurii, care îl determină să se autocenzureze în raport cu un reper, să preia ceea ce consideră bun în exterior și să renunțe la ceea ce observă ca fiind mai puțin bun în propriul univers – fie el material, fie spiritual - urmarea fiind *adaptarea* la ceea ce percepe ca fiind un nou mediu înconjurător aflat în evoluție. Pe de altă parte, dezavantajul constă în faptul că orice ieșire din această poziție de echilibru determină adoptarea unor modele din afară, inferioare calitativ, dublată de renunțarea la elementele omonime din propriul univers, a căror superioritate nu o mai poate percepe. Avem de-a face, în această situație, cu un individ expus excesiv influențelor și care nu mai poate fi capabil să selecteze între propriul interes de acumulare de valori neperisabile și o simplă etapă care îi aduce în atenție un model sau altul, chiar dacă acestea din urmă nu rezistă la proba timpului.

De aceea, în condițiile în care conceptele asociate *schimbării* par a deveni chiar mai prezente în societatea actuală decât cele din sfera status quo-ului, ne putem întreba cât este de ușor de schimbat mentalitatea unei comunități. Analizând aceste fenomene, Samuel Huntington este cel care vorbește despre „Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale”. O lucrare în care putem observa utilizarea unor concepte – cheie pentru ceea ce a devenit această societate a zilelor noastre. Pe de-o parte avem *ciocnire*, *conflict*, *divergență* sau *tensiune*, iar pe de alta – *ordine*, *civilizație* sau *cultură*. Este interesant de remarcat faptul că, dincolo de perspectiva de cercetare, autorul pare să se întrebe în ce măsură *înfruntarea*, indiferent sub ce formă ar apărea ea – devine o caracteristică exclusivă a societății de astăzi. Problema este chiar mai interesantă în sine decât răspunsul la întrebare, mai ales că a dat naștere la o polemică științifică în măsură să aducă aceste elemente în prim – plan. Dincolo de a fi o particularitate a epocii de astăzi, *înfruntarea* este, întâi de toate, o constantă. Acest element devine mai degrabă un liant decât un element distinctiv în raport cu perioadele anterioare, ceea ce o diferențiază fiind, în opinia noastră, formele, gradul și intensitatea pe care aceasta le ia de fiecare dată.

Indiferent dacă acest imbold de a introduce un element de noutate în existența cotidiană se materializează sau nu la timpul potrivit, demersul este provocat, de obicei, de existența influenței resimțite, din ce în ce mai acut, din partea unor modele. Uneori, acestea sunt promovate de intelectuali, de elite, și se impun inițial într-un spațiu izolat, în

atmosfera de „club al artelor” sau de agora modernizată, de multe ori având ca reper universitatea ca instituție generatoare de entuziasm creator. Alteori, modelele sunt promovate de publicitate, care are capacitatea de a crea și ea. Produsul finit ce se vrea comercializat și care exercită din ce în ce mai mare atracție asupra publicului – ajungând până la narcotizare – este iluzia că perfecțiunea poate face parte din viața de toate zilele. Imagini colorate, personaje mai mult sau mai puțin credibile, sunete bine alese, toate acestea sunt purtătoare de mesaje subliminale, în măsură să transforme simplul spectator într-un potențial cumpărător.

Interesant este faptul că, deși strategia a devenit cunoscută publicului – care a început să recunoască șabloane, clișee și chiar elemente de manipulare – aceasta pare a da dependență. Motivul este simplu: oricine își dorește să simtă că problemele i se pot rezolva ca prin magie, oricine vrea să creadă că merită mai mult decât își poate permite și, dincolo de orice, orice spectator este gata să-și recunoască propria poveste în ceea ce vede pe ecran. Și, dacă distanța între o ființă ștearsă, plină de probleme, năpădită de efort și eroul – personaj perfect de pe ecran poate fi anulată printr-o simplă achiziție a unui produs, nu trebuie să ne mirăm de ce, în zilele noastre, a devenit atât de ușor să stimulăm comportamentul achizitiv. Remarcăm faptul că, între cele două tipuri de modele, cel de-al doilea pare a fi mai influent în societatea zilelor noastre. Intelectualul, izolat în lumea lui, nu se mai poate compara cu o fantasmă „la modă”. Omul de astăzi pare a nu-și mai dori să semene cu cel care îl sfătuia să caute profunzimea. Dimpotrivă, sătul de orice formă de efort, își dorește să se regăsească rapid într-o imagine a perfecțiunii, fie ea și superficială, dacă aceasta îi este la îndemână la un preț convenabil. Așa se explică de ce persoanele publice promovate de audiovizual sub eticheta VIP-urilor nu mai atrag prin ascuțimea spiritului, ci prin impresia pe care o lasă un ambalaj ireproșabil, posibil garant al unei stări materiale liniștitoare.

Problema intervine atunci când, din dorința de a prelua, parțial sau integral, mesajul acestor modele, intervine o schimbare a mentalității. Aspectul este cu adevărat perturbator atunci când creează dezechilibre la nivel individual sau social. Este cazul citat de Samuel Huntington atunci când analizează dezvoltarea *relației de putere* (Huntington, 2002). Autorul reia ideea ciocnirii civilizațiilor, pornind de la ideea că însăși manifestarea *puterii* provoacă un conflict, fie el și latent, prin acumularea tensiunii ce rezultă în urma creșterii influenței unei forțe și a scăderii influenței celeilalte. Rezultă chiar dezechilibrul de care aminteam anterior, mai ales în cazul în care două puteri se ciocnesc, după cum spune Huntington. Ceea ce rezultă este dincolo de un simplu sistem al relațiilor internaționale. Ține de spiritul de conservare specific, concretizat în răspunsul diferit al fiecăreia dintre cele două părți. Pe de-o parte, asistăm la *alianțe* împotriva unei eventuale puteri hegemonice, mai ales dacă aceasta este percepută ca o amenințare. Pe de altă parte, aceste alianțe pot avea caracter de recunoaștere a influenței respectivei puteri, dacă statele celelalte încep să i se alăture, în felul acesta căutând să se identifice cu o parte din această imagine a învingătorului.

Astfel putem ilustra mai eficient chiar și cunoscutul slogan al Uniunii Europene - *Unitate în diversitate*. Este o dovadă că însăși societatea de astăzi, aflată sub semnul diversității, încearcă să învețe să-și accepte propriile puncte slabe și, în același timp, să le recunoască pe cele forte ale altora. Mai mult, este un model pentru evoluția relațiilor internaționale, mai ales că *civilizația, privită ca un moment, o etapă dintr-un proces evolutiv*, concretizează, după cum spune Huntington, întreaga istorie a omenirii, dând un înțeles real *diversității*. Iată de ce putem spune acum că asistăm la un continuu paradox: pe de-o parte, statele își afirmă dorința de păstrare a identității, pe de alta, ni se vorbește despre dorința lor de integrare într-un organism internațional.

În concluzie, *schimbarea* are semnificații din ce în ce mai variate de la o etapă la alta. Înlocuirea succesivă a unui model cu altul poate constitui un motiv al situației în care, în zilele noastre, omului îi e tot mai greu să se regăsească din punct de vedere al propriei identități. De aceea nu de puține ori, după ce a renunțat la modele și valori considerate perimate în favoarea altora situate „în pas cu vremurile”, ajunge să înțeleagă, de fapt, că adevărata ciocnire se dă în interiorul propriului spirit, care îl va îndemna, la un moment dat, să reclame și să promoveze universul simbolic propriu, singurul care îi dă stabilitate și individualitate, chiar și într-o lume atrasă de iluzoriu și de comercial.

Bibliografie

1. Anderson, Esben Sloth (1996) *Evolutionary Economics: Post-Schumpeterian Contributions*, Edited by Biddles Ltd, Guildford and King`s Lynn, Great Britain
2. Behrens, C.B.A. (1985), *Society, government, and the Enlightenment: The experiences of eighteenth-century France and Prussia*, Edited by New York: Harper and Row
3. Durkheim, Emile (1997), *The Division of Labor in Society*. Translated by George Simpson. New York: The Free Press., (1893, 1933)
4. Habermas, Jürgen (1984) *The theory of communicative action*. Vol. 1, *Reason and the rationalization of society*. Trans. Thomas McCarthy. Boston: Beacon Press
5. Hungtinton, Samuel (2002), *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București
6. Kettler, David, Volker Meja (1995), *Karl Mannheim and the Crisis of Liberalism: The Secret of These New Times*, Edited by Transaction Publishers - New Brunswick, New Jersey
7. Lidz, Victor M (2005), „*Social evolution*” in the light of human condition paradigm, in the volume *After Parsons*, Edited by Renée Claire Fox, Victor M. Lidz, Harold J. Bershad, The Russel Sage Foundation, New York
8. Lukács, Georg (1971), *History and class consciousness: Studies in Marxist dialectics*, Cambridge: MIT Press
9. Therborn, Goran (1980), *The ideology of power and the power of ideology*, Edited by London: Verso, London
10. Weber, Max (1978), *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, Guenther Roth and Claus Wittich, eds. Berkeley: University of California Press